

Represaliada: Balbina Juanpere Hinojosa

PARAULES CLAU:

Milícies antifeixistes; dones milicianes; CNT; Dámaso Hinojosa; Jaume, Pere i Mariano Juanpere.

Balbina Juanpere Hinojosa¹ era nascuda a Esparreguera el dia 2 de febrer de l'any 1916. Era filla de Pere Juanpere Mateo, nascut al Masroig (Tarragona) el dia 23 d'abril de l'any 1888, que havia arribat a Esparreguera l'any 1905 i treballava a l'empresa S.A. Sedó, en comandita, com la resta de la família. La mare era Marta Hinojosa. La família vivien plegats al carrer Beat D. Castellet, 6.

Balbina Juanpere. Arxiu familiar d'Antònia Juanpere.

La Balbina tenia dos germans, el Pere i el Mariano Juanpere Hinojosa i quatre germanastres, la Núria, el Jaume, la Carme i el Josep Maria Juanpere Roselló . Tots els germans van rebre d'una manera o altra la repressió.

Els que van patir-la en extrem van ser en Mariano², que va morir presoner de guerra a causa d'una tuberculosi, i el Pere³, que era d'ERC, i va ser assassinat al Camp de la Bota l'any 1941, acusat d'adhesió a la rebel·lió. També el pare va patir la repressió ja que, acabada la guerra, segons la seva filla Núria⁴, es va quedar a Esparreguera i un dia la Guàrdia Civil el va apallissar ja que volien que no pogués anar a treballar perquè així l'acomiadarien. Malgrat tot, l'home va poder anar-hi i va haver de suportar l'escarni de molts treballadors. Posteriorment, va haver de marxar a treballar a Montmeló perquè treballar a Esparreguera se li feia insuportable. Per altra banda, tenim en Jaume Juanpere Mateu, germà del pare de la Balbina, que va morir als 44 anys, concretament el dia 22 de gener de 1939, a Arbúcies, en la retirada.

---

¹ Document realitzat dins del projecte: *Memorial Democràtic del Baix Llobregat; de les experiències personals a l'èxit col·lectiu*. Entrevistadores: Joana Llordella i Blanca Mampel. Persona entrevistada: Núria Juanpere. 7 de juliol de 2009, Esparreguera. Transcriptora: Carme Valero. Durada de l'entrevista: 73 minuts . Directors: José Fernández i Elionor Sellés. Agraïm també la col·laboració de Núria Soler, Maria Antònia, Carme i Lluïsa Juanpere, nebodes de la Balbina Juanpere..

² Poden trobar la seva biografia al web d'aquest projecte "Memorial del Baix Llobregat" <http://www.memorialbaixllobregat.cat/testimonis-i-biografies/repressio-franquista/biografia-23.htm>.

³ Poden trobar la seva biografia al web d'aquest projecte "Memorial del Baix Llobregat" <http://www.memorialbaixllobregat.cat/testimonis-i-biografies/repressio-franquista/biografia-22.htm>.

⁴ JUANPERE, Núria, entrevista cit.

Fotografia d'estudi d'una Balbina adolescent. Arxiu familiar de Carme Juanpere.

La nostra represaliada estava emparentada també amb Dámaso Hinojosa, sindicalista mort per la Guàrdia Civil a Esparreguera l'any 1933 en una manifestació de treballadors. Aquesta mort va tenir un gran impacte en aquesta població amb una manifestació multitudinària.

Enterrament del sindicalista Dámaso Hinojosa, Carrer Cavallers (1933). AMES.

Balbina Juanpere començà a treballar a l'empresa S.A. Sedó, en comandita el dia 9 de setembre de 1929 i fou donada de baixa el trenta de novembre de 1938, tot i que sabem que havia marxat abans com a voluntària infermera a l'Hospital Militar de Peñalba (Aragó).

Milicians de l'Exèrcit popular de la República a Peñalba –Osca– (1936-39). Autors: P. Luis Torrents, Josep Mª Sagarra.⁵

En aquell període, al poble de Peñalba, s'hi respirava uns aires anarquistes que potser influïrien encara més en les idees de la nostra protagonista, sabem que

---

⁵ Biblioteca Digital Hispánica. <http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/bdh0000226771>.

allí es col·lectivitzaren alguns sectors productius i també que s'hi va crear un Taller de Formació Professional Femenina on s'aprenia la confecció de roba.

Los acontecimientos y circunstancias en torno al alzamiento militar de Julio de 1936, marcaron en el sector del territorio aragonés que quedó en zona republicana el desarrollo de un proceso revolucionario muy peculiar. Entre estas circunstancias se cuenta: la escasa presión del aparato estatal, la influencia de la vecina Cataluña y una sociedad eminentemente rural. En este marco surgieron con gran vigor numerosas colectividades de orientación anarquista.⁶

Balbina Juanpere. Arxiu familiar d'Antònia Juanpere.

La Balbina està inclosa en el llistat de les 1195 dones que van formar part de les milícies antifeixistes organitzades a Catalunya que va poder documentar Gonzalo Berger⁷ on consta que ella entrà als serveis sanitaris del front el dia 5 d'octubre de l'any 1936.

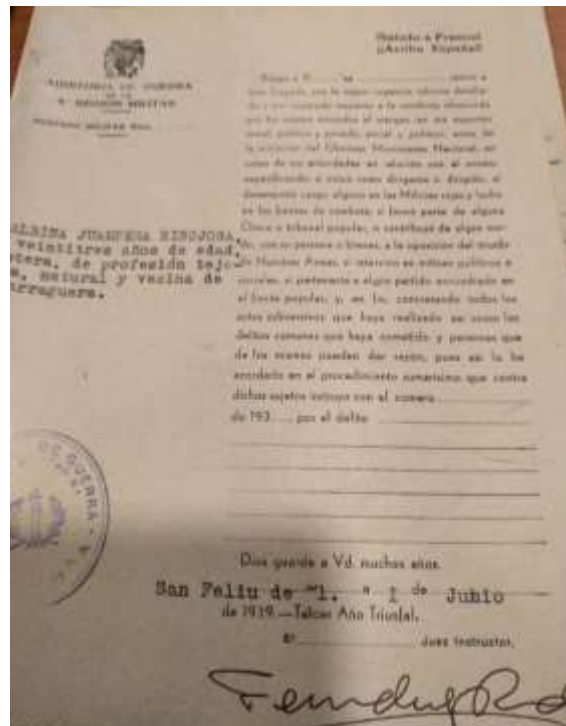
⁶ MUR, Miguel (1996). "Educación libertaria en Aragón, 1936-38". *Aula*, 8. Facultad de Educación. Ediciones Universidad de Salamanca. Universidad de Salamanca. Pàg. 89.

⁷ BERGER, Gonzalo. *Les Milícies Antifeixistes de Catalunya, 21 de juliol-31 de desembre de 1936*. Universitat de Barcelona. Apèndix, pàg. 236.

[https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/418803/02.GBM AP%*c*3%88NDIX.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.tesisenred.net/bitstream/handle/10803/418803/02.GBM_AP%c3%88NDIX.pdf?sequence=2&isAllowed=y) [Data de l'última consulta, 2 d'abril de 2021].

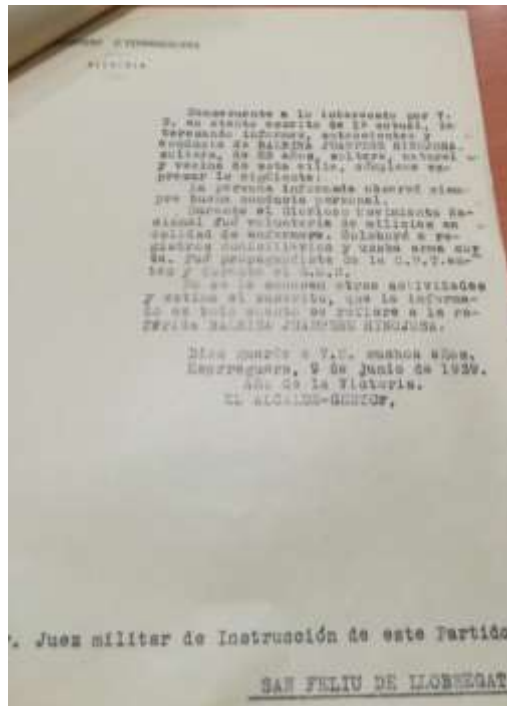
La repressió

El dia 1 de juny de l'any 1939, el Jutge Instructor de l'Auditoria de Guerra de la 4a Regió Militar demana informació a les autoritats locals d'Esparreguera sobre la nostra represaliada –aleshores ella tenia 23 anys–.

Escrit del jutge instructor demanant informació sobre Balbina Juanpere (1-6-1939). AMES.

El dia 9 de juny de 1939, l'alcalde-gestor d'Esparreguera, exposa al jutge militar de Sant Feliu l'acusació sobre la Balbina de ser miliciana voluntària en qualitat d'infermera i també és acusada de revolucionària anarquista de la CNT.

Informe de l'alcalde-gestor d'Esparreguera sobre Balbina Juanpere al Juge militar d'Instrucció de Sant Feliu de Llobregat (9-1-1939). AMES.

Finalment, serà acusada de rebel·lió i condemnada a una pena de 12a 1d, però sortirà ben aviat de la presó de les Corts.

Oriol Dueñas, en el llistat d'olesans que patiren un consell de guerra i passaren per la presó⁸, anota Balbina Juanpere el juny de 1939, quan tenia 29 anys. La informació és correcta però creiem que no el municipi, ja que la Balbina està empadronada a Esparreguera l'any 1936 i l'informe judicial es demana a l'Ajuntament d'Esparreguera.

Les milicianes

El paper de les dones com a milicianes davant la rebel·lió militar dirigida pel general Franco el 18 de juliol de 1936 contra la Segona República, ha estat poc estudiat pel que fa a la història local. En el cas d'Esparreguera, encara ens trobem amb famílies que no en volen parlar o diuen que desconeixen què va passar. En tot cas, la Balbina és de les poques milicianes que hem localitzat a Esparreguera.

⁸ DUEÑAS, Oriol (2007): *La violència d'uns i altres. La repressió de la guerra i la postguerra, 1936-1945. El cas d'Olesa de Montserrat*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliba, 277. Annexos.

Balbina Juanpere amb el seu company vestits de milicians. Arxiu familiar de Carme Juanpere.

La fotografia ens mostra la vinculació de les dones durant la Guerra Civil en el bàndol republicà. Els primers mesos de guerra, el Comitè Central de Milícies Antifeixistes de Catalunya, creat el 21 de juliol de 1936, és qui organitzarà les primeres columnes que aniran al front. Es crearan les milícies i grups voluntaris fidels a la República i serà aleshores que els civils s'impacienten i reclamen les armes al Govern per a defensar-se. És en aquest context que les dones es presentaran com a voluntàries a les milícies.

El Comitè de Milícies Antifeixistes de Catalunya estava format per diversos partits, sindicats i organitzacions amb milicians i milicianes que funcionaven autònomament: cenetistes i faistes, nacionalistes, socialistes i comunistes. Les dones van representar un 3% del cens de les milícies, un progrés important des del punt de vista feminista.

Inevitablement es van produir friccions des d'un bon principi entre els sectors més moderats de les milícies, que prioritzaven el manteniment de la República sense cap tipus de brot revolucionari, i els llibertaris que creien que era necessària, paral·lelament amb la guerra, una transformació social.

Balbina Juanpere als anys cinquanta. Arxiu familiar de Carme Juanpere.

Dins de tots els grups hi podríem trobar feministes que donaven suport al fet que les dones participessin al front. Es va formar el Comitè de Milícies Femenines, on hi participaven, Dones Lliures⁹ (CNT-FAI), POUM, PSUC, ERC, fins que el 28 de setembre del mateix any, la Generalitat de Catalunya, la FAI i la CNT acorden establir un exèrcit regular –l'Exèrcit Popular de Catalunya– i abolir el comitè; és aleshores que es retiren les milicianes del front (concretament el 16 d'octubre de 1936). El mes de maig de 1937, amb el govern de Juan Negrín, es reorganitza l'aparell militar i les forces militars de Catalunya s'integren a l'estructura de comandament de l'Estat Major central.

Sens dubte la qüestió financera va ser l'estratègia que va fer servir l'Estat espanyol per pressionar sobre l'autonomia de Catalunya i sobre el moviment revolucionari i transformador a què aspirava el país durant els primers mesos de la guerra. El govern republicà va accedir, a partir del mes d'octubre, a concedir crèdits de guerra a Catalunya a través del Banc d'Espanya, però els va limitar per

---

⁹ Fora de Catalunya, "Mujeres Libres", una agrupació autònoma femenina llibertària que va néixer l'any 1936, amb la intencionalitat d'unir les dones de classe treballadora per aconseguir la seva emancipació.

tal d'impossibilitat la llibertat d'acció dels catalans, que mes rere mes, si situaven al límit del col·lapse financer i militar (...) Aquesta situació es va mantenir fins a la finalització dels Fets de Maig de 1937. A partir d'aquell moment, el Govern de la república va recuperar totes les competències al territori català, i assumí de manera directa el control de les forces armades de Catalunya.¹⁰

Recordem que la Balbina havia entrat com a infermera al front¹¹ el dia 5 d'octubre. Sembla que a principis de 1937 ja no quedava cap miliciana a primera línia de foc, cosa que fou criticada pels grups feministes, ja que era una actitud patriarcal i s'allunyava de la veritable revolució social i d'igualtat de gènere que reivindicaven. Ara les dones passaran a ocupar els serveis sanitaris o auxiliars.

La majoria de milicianes tenien un perfil molt semblant a la de la nostra represaliada, dona jove, idealista, d'una família que també militava en la causa antifeixista:

(...) dones joves que procedien de les files socialistes, anarquistes i comunistes; posseïen una consciència política i social que les havia motivat a defensar activament els canvis que s'havien produït des de 1931 i que ara el feixisme volia fer desaparèixer.¹²

Com apuntava Paula Ericsson, aquestes eren *centenars de dones, entre elles les més de 400 militants de la regional catalana de la CNT que van servir com a combatents de la primera línia, van lluitar contra el feixisme, però la seva història ha quedat silenciada*¹³.

A part de la seva activitat sindical anarquista, és interessant destacar la personalitat d'aquesta dona. La família amb la qual hem parlat, coincideix a dir que era una dona vital, feminista, alegre, una dona lliure, empoderada i molt de la nostra època per les idees progressistes sobre l'avortament o la llibertat de les dones. Li agradava molt ballar, especialment tangos. Era una dona solidària: una ex presa d'Esparreguera havia explicat a la família que quan estaven a la presó de les Corts, la Balbina li donava la seva ració de llet per al seu fill.

---

¹⁰BERGER MULATTIERI, GONZALO; op. cit., pàgs. 275-276. [Data de l'última consulta, 22 d'abril de 2021].

¹¹ Segons el testimoni del Josep Subiranas, en Norberto Nicanor li havia explicat que en una ocasió s'havia vist la Balbina que conduïa un camió a la Plaça de l'Ajuntament d'Esparreguera que transportava un tanc.

¹² MONLLEÓ, Rosa (2019). "Dones revolucionàries en la guerra civil. Mares combatives, milicianes i feministes" . *Ebre 38, Revista Internacional de la Guerra Civil (1936-1939)*. Número 9. Departament d'Història, Geografia i Art. Universitat Jaume I. Pàg.25. <https://revistes.ub.edu/index.php/ebre38/article/view/30457/31539> [Data de l'última consulta 3-4-2021].

¹³ERISSON, Paula. (2021). *La miliciana és la màxima expressió de la dona moderna. Públic*. <https://www.publico.es/public/miliciana-maxima-expressio-dona-moderna.html> [Data de l'última consulta, 3 d'abril de 2021].

En sortir de la presó continuava soltera però vivia amb el seu company, Juan Mut¹⁴, a qui havia conegut quan era miliciana, i amb qui va viure a Barcelona. Ella pujava sovint a Esparreguera per visitar el seu pare i la família. Primer ho feia amb una bicicleta tàndem que conduïa ella amb el seu company darrere, més endavant portava una Vespa que conduïa ella i portava la parella de paquet també. Avui dia això és un fet normal, però no als anys cinquanta-seixanta.

La família de la Balbina a la vinya del seu pare, d'esquerre a dreta, Jacoba Hinojosa, Rosa Fabregat, la filla de la Marta Hinojosa amb el seu fill, Marta Hinojosa, Pere Juanpere Mateu, Balbina Juanpere i el seu company Juan Mut Novell (1958). Arxiu familiar.

La nostra protagonista vivia al carrer Muntaner de Barcelona i havia fet diverses feines, treballava per una editorial i també era cobradora de banca. A casa seva hi havia un local que llogava com a consulta mèdica.

---

¹⁴ La família de la Balbina recorda que sempre que hi havia algun esdeveniment important per al règim, per exemple, quan va venir Franco a Barcelona, l'empresonaven pel fet de ser perillós. Joan Mut Novell, ja havia estat empresonat durant el període de Primo de Rivera i coneixem que durant la II República, acompanyà un equip de sanitaris en un cicle de vuit conferències, de març-abril de l'any 1936, per diverses poblacions de Catalunya on es feia propaganda sanitària sindical. Havia nascut a Barcelona, l'any 1895; era de la CNT des de 1920, carter de 1916 fins a la seva expulsió el 1940: Va ser vocal fundador del Sindicat Autònom de Carters el 1931. Voluntari a la Columna Durruti, administratiu de la mútua "Organización Sanitaria Obrera" i formava part del SOS. Passada la repressió va ser administrador d'una mútua mèdica.